

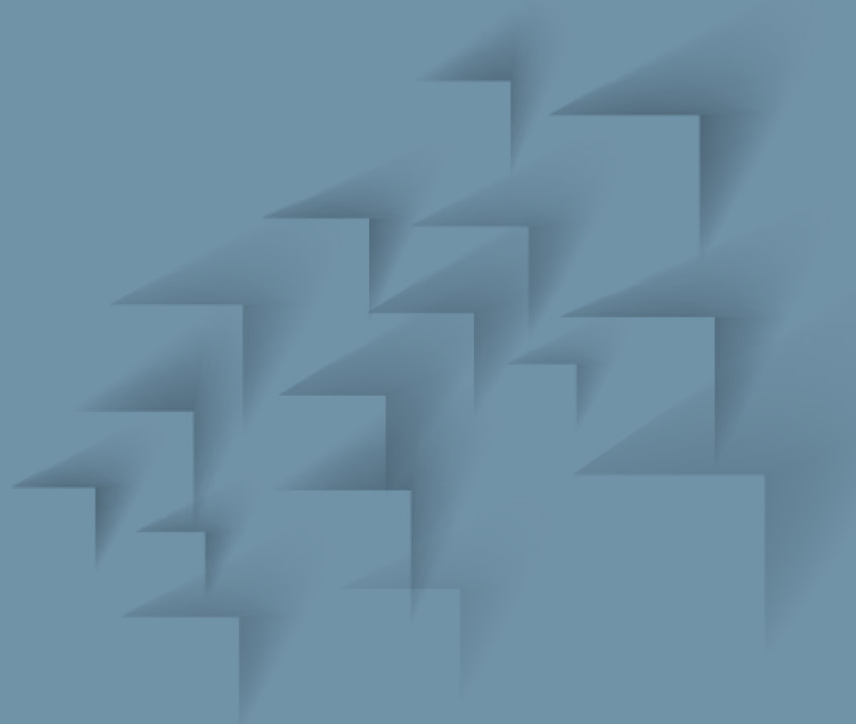
European Union

Interreg
CENTRAL EUROPE

ForHeritage

Procjena učinka

projekata kulturne baštine

Informacije o dokumentu

Projekt: ForHeritage „Izvršnost u integriranom upravljanju baštinom u središnjoj Europi“ (CE1649), www.interreg-central.eu/forheritage

Sufinancira: Interreg SREDIŠNJA EUROPA

Priprema: FINPIEMONTE

Verzija: Rujan 2021.

Izjava o odricanju odgovornosti:

Ova publikacija odražava stavove autora i programska tijela programa Interreg SREDIŠNJA EUROPA ne mogu se smatrati odgovornima za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj.

Sadržaj

Uvod: svrha i struktura ovoga alata	3
1. Što je procjena učinka?	5
1.1. Zašto procjenjivati učinak?.....	5
1.2. Postupak procjene učinka: kada i tko?	9
2. Višedimenzionalni pristup učinku u kulturnoj baštini	10
2.1. Vrednovanje kulturne baštine	13
2.1.1. Strateške preporuke	15
2.2. Uvodna razmatranja o metodama procjene	17
2.3. O pokazateljima.....	20
2.3.1. Primjer: 177 pokazatelja izvedenih iz 40 studija slučaja	23
2.3.2. Primjer: višedimenzionalni europski pokazatelji.....	26
3. Izvori dodatnih informacija.....	31

Uvod: svrha i struktura ovoga alata

Ovaj je alat rezultat projekta u sklopu programa Interreg Središnja Europa „ForHeritage (4H): Izvrsnost u integriranom upravljanju baštinom u središnjoj Europi“. U smislu promicanja izvrsnosti u upravljanju baštinom, ovaj projekt i dokument oslanjaju se na postojeće znanje prikupljeno u radu na projektima koji su se financirali EU sredstvima (primjerice FORGET HERITAGE, RESTAURA, IFISE, CLIC i dr.) i drugim relevantnim iskustvima.

U okviru projekta izrađeno je šest alata povezanih s upravljanjem baštinom:

- Dobro/sudioničko upravljanje kulturnom baštinom: Kako uključiti javnost,
- Financijski instrumenti i inovativne financijske sheme za kulturnu baštinu,
- Korištenje javno-privatnog partnerstva u revitalizaciji kulturne baštine,
- Procjena učinka projekata kulturne baštine,
- Prenosivi elementi pilot projekata revitalizacije kulturne baštine,
- Kako organizirati uspješnu obuku za poboljšanje upravljanja u području kulturne baštine.

Ovaj dokument predstavlja gore navedeni alat br. 4, a cilj mu je ponuditi uvid u procjenu učinka koja se primjenjuje na projekte kulturne baštine, relevantnu temu koju međunarodna zajednica trenutačno razmatra u kontekstu definicije zajedničkih metodologija.

Naredne su stranice usmjerene na pružanje temeljnog znanja o konceptu procjene učinka i o primjeni procjene učinka na područje kulturne baštine te na pružanje odgovora na ključna praktična i metodološka pitanja. U dokument su uvrštene i poveznice na vanjske izvore kako bi se omogućilo praćenje međunarodne rasprave.

S obzirom na opseg i složenost ove teme, cilj ovog „vodiča za početnike“ nije pružiti cjelovit i iscrpan pregled, već istaknuti glavne aspekte provedbe i pristupiti procjeni učinka iz praktične perspektive.

Za potrebe ovog alata analiziran je niz projekata financiranih EU sredstvima koji se bave upravljanjem kulturnom baštinom i održivosti (kao što su projekti FORGET HERITAGE, RESTAURA, IFISE, CLIC, SOPHIA, KEEP-ON, FINCH i ROCK). Znanje je također dopunjeno analizom relevantnih dokumenata u europskom kontekstu. Ključne informacije i sadržaj razrađeni u ovom alatu proizlaze

prvenstveno iz dva glavna dokumenta koja su pružila opsežan uvid u ovu izazovnu i relevantnu temu:

- Izvješće o suradničkom projektu *Važnost kulturne baštine za Europu* (Cultural Heritage Counts for Europe - CHCFE), objavljeno 2015. godine i dostupno na: <http://blogs.enatc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>
- Članak autorice *Francesce Nocce*, *The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool* objavljen pod licencom Creative Commons u MDPI-ovom znanstvenom časopisu u otvorenom pristupu - Sustainability 2017, 9 (10), 1882, dostupno na <https://www.mdpi.com/2071-1050/9/10/1882/pdf-vor>¹.

¹ © autor, 2017. Nositelj licence MDPI, Basel, Švicarska. Ovo je članak u otvorenom pristupu koji se distribuira pod uvjetima i odredbama licence Creative Commons Attribution (CC BY) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

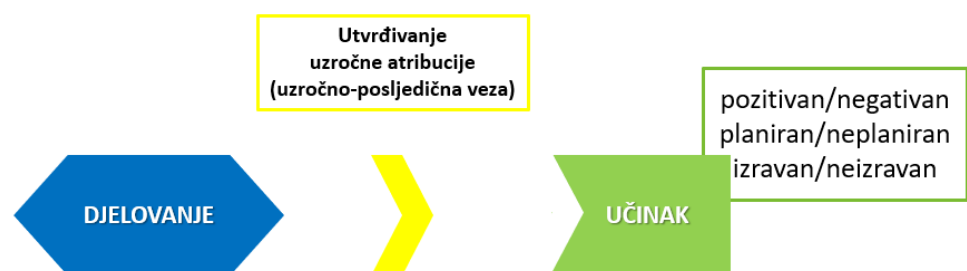
1. Što je procjena učinka?

Procjena učinka je pokušaj utvrđivanja u kojoj mjeri djelovanje utječe na određene promjene u društvu: učinak intervencije definira se kao razlika između onoga što se promijenilo zahvaljujući toj intervenciji i onoga što bi se ionako dogodilo.

Jedan od ciljeva procjene učinka je steći znanje o odnosu između djelovanja i učinaka, ali se sama procjena također može koristiti za evaluacije usmjerene na provedbu i postupak. Stoga je važno definirati svrhu procjene.

Procjena učinka temelji se na unaprijed definiranoj „logici intervencije“ koja se odnosi na pretpostavku da će intervencija proizvesti slijed željenih učinaka (u kontekstu pristupa „teorija promjene“).

Nastali učinci intervencije mogu biti pozitivni i negativni, planirani i neplanirani, izravni i neizravni. To podrazumijeva da procjena učinka mora utvrditi što je bio uzrok uočenih promjena (tzv. „učinaka“), te da mora odrediti uzročno-posljedičnu vezu (tzv. uzročna atribucija).

1.1. Zašto procjenjivati učinak?

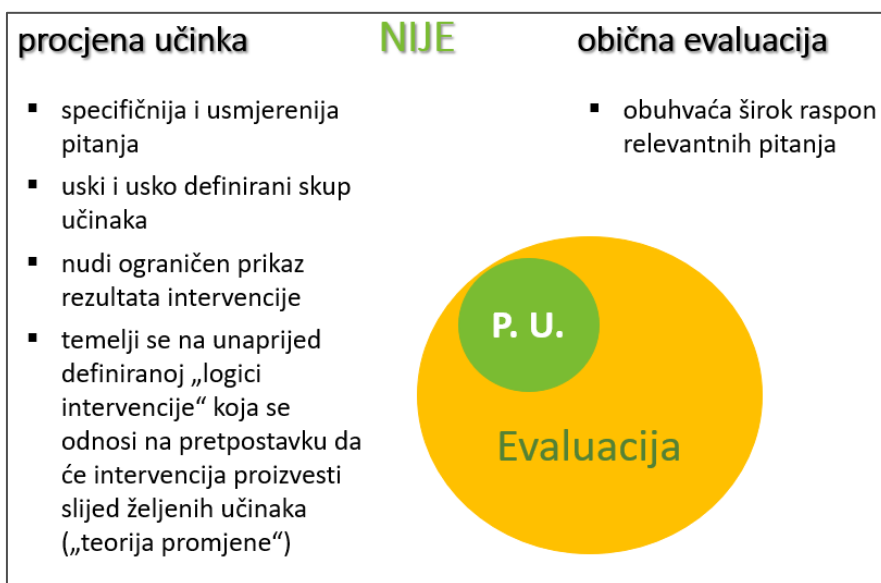
Koja je svrha intervencije i kako procijeniti njen učinak? To je važno pitanje jer društva sve više ovise o stvaranju ekonomskih i društvenih koristi.

Razlozi za mjerenje učinka intervencije mogu biti različiti:

- > Unutarnji zahtjev >> javno upravljanje, stvaranje politika utemeljenih na dokazima, transparentnost itd.
- > Pravni zahtjev >> primjerice u slučaju ugovora zasnovanog na ishodu.
- > Vanjski zahtjev >> od dionika, investitora, klijenata, davatelja usluga itd.

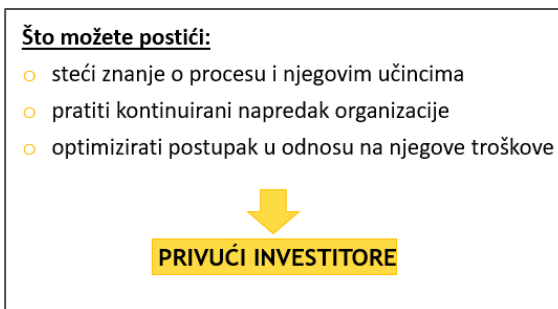
U javnom upravljanju, analiza učinka dio je ciklusa politike i uključena je u širu aktivnost evaluacije s ciljem razumijevanja u kojoj mjeri i na koji način intervencija bila učinkovita u ispravljanju problema u pitanju.

Aktivnost evaluacije vjerojatno će obuhvatiti širi raspon pitanja od važnosti za donositelje odluka: prikladnost osmišljenog programa, trošak i učinkovitost, neplanirane učinke i utvrđivanje naučenih lekcija u korist budućih intervencija. Umjesto toga, procjena učinka osmišljena je kako bi odgovorila na specifičnija i usmjerenija pitanja koja su povezana s usko definiranim skupom učinaka (pa tako procjene učinka često nude prilično ograničen prikaz rezultata intervencije).

Svrha mjerenja učinka može se odnositi i na financijske aspekte jer je očekivani učinak nekog djelovanja obično povezan s **privlačenjem investitora** s ciljem održavanja. Mjerenjem učinka investitori mogu procijeniti učinak svojih ulaganja i pratiti kontinuirani napredak organizacije. U ovom smislu, cilj mjerenja učinka zapravo je upravljanje i kontrola procesa stvaranja učinka kako bi ga se optimiziralo u odnosu na njegove troškove.

Da bi bio održiv, učinak mora biti povezan s ekonomskim rezultatima: donatori i investitori žele da sredstva koja osiguravaju budu uložena u odgovarajuće organizacije.

Posljednjih se godina eksperimentiralo s **određenim inovativnim javno-privatnim ugovorima i modelima nabave**² koji javnoj upravi dodjeljuju aktivnu ulogu u uključivanju privatnog sektora (poput financiranja projekata i javno-privatnog partnerstva). U nekim slučajevima, te vrste inovativnih javno-privatnih ugovora vrednuju i pozitivan učinak ulaganja zajedno s financijskim povratom (kao u slučaju obveznica s učinkom i ugovora o plaćanju po učinku).

Ono što financiranje s učinkom čini inovativnim je mogućnost da investitor dodijeli financijska sredstva projektima s unaprijed određenim ciljevima kako bi sudjelovao u stvaranju društvenog učinka ili utjecaja na okoliš. Nadalje, povrat kapitala često je vezan za postizanje ciljeva.

Partnerstvo s privatnim subjektima može predstavljati alternativu ako privatizacija istakne mnoga ograničenja, ali uporaba ove vrste instrumenata zahtijeva upotrebu hibridnog pristupa, usmjerenog na društveni učinak djelovanja.

FINANCIRANJE S UČINKOM

Inovativni javno-privatni ugovori i modeli nabave koji vrednuju **pozitivan učinak ulaganja** zajedno s **financijskim povratom**.

- Investitor osigurava kapital s namjerom da uz financijski povrat ostvari mjerljivi učinak.
- Financijska sredstva raspoređuju se u odnosu na unaprijed određene ciljeve, a povrat je vezan za postignuća.
- Primarna svrha ulaganja je učinak.
- Procjena učinka je tema o kojima se raspravlja na međunarodnoj razini s ciljem definiranja standardiziranih metodologija.

UGOVORI O PLAĆANJU PO UČINKU

OBVEZNICE S UČINKOM

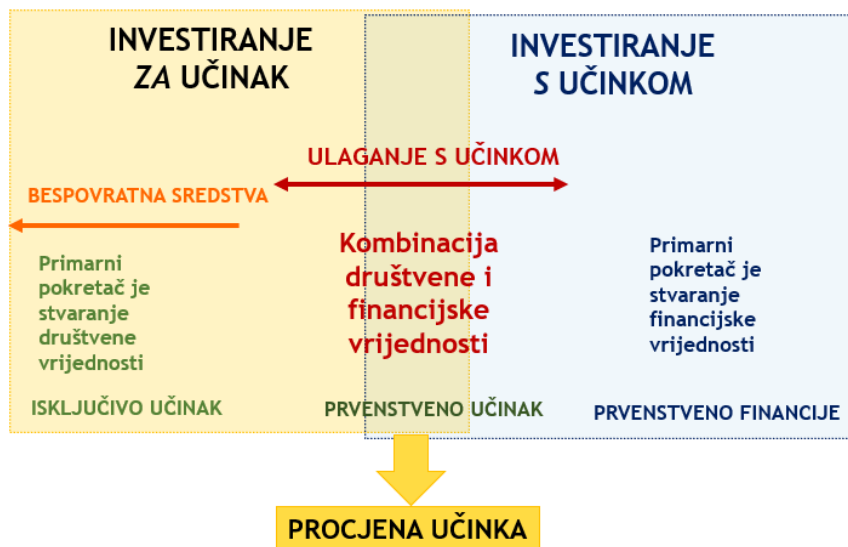
Pri pokušaju uključivanja privatnih investitora treba se pozabaviti sljedećim aspektima: *kako i pod kojim uvjetima uključivanje privatnih subjekata može pozitivno utjecati na očuvanje i upravljanje kulturnom baštinom? Kako ustanove mogu potaknuti privatne subjekte da ulažu u prenamjenu napuštenih zgrada od povijesne i kulturne vrijednosti? Kako uskladiti privatne poslovne ciljeve s društvenim, kulturnim i okolišnim ciljevima koje promiču javne ustanove?*

Privatni subjekti predstavljaju heterogeni i složeni cilj: postoji nekoliko vrsta privatnih subjekata koji se razlikuju prema većem ili manjem izravnom interesu za jačanje kulture u odnosu na njihov interes za stjecanje financijske koristi. Različite vrste privatnih organizacija imaju različite poslovne modele što

² Više informacija o javno-privatnoj suradnji potražite u dokumentu u sklopu projekta ForHeritage na sljedećoj poveznici: <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/D.T1.2.3-PPC.pdf>

donekle otežava javnim ustanovama da im pristupe. Različite vrste investitora mogu za različite projekte vezane za kulturnu baštinu predvidjeti različitu dodanu vrijednost u ulaganju. Javne bi ustanove trebale privatne subjekte upoznati s potencijalnim učincima ulaganja i djelovati kako bi oformili što izravnije veze s lokalnom zajednicom na koju će ulaganje utjecati.

Vlastita razrada prilagođena iz dokumenta *INVESTING FOR IMPACT - EVPA Impact Strategy Paper*.

<https://evpa.eu.com/pages/evpa-impact-strategies-journey>

1.2. Postupak procjene učinka: kada i tko?

Dok je ex-ante analiza učinka prognostička analiza učinka intervencije (ekvivalent „poslovnog planiranja“ u oblikovanju politika), procjena učinka provodi se naknadno (na kraju ciklusa financiranja) i posebno se usredotočuje na učinke intervencije. Procjena učinka može se usredotočiti na kratkoročne i dugoročne učinke.

Mjerenje učinka odnosi se na prikupljanje podataka te bi u sudioničkom pristupu trebalo uključiti provedbenu organizaciju, primatelje i korisnike intervencija.

Procjena učinka u prosjeku može trajati između 3 i 6 mjeseci i može biti skupa zato što je teško oblikovati sustav evaluacije i zato što često iziskuje doprinos visokokvalificiranih stručnjaka ili specijaliziranih tijela poput sveučilišta ili istraživačkih ustanova. Posebno je važno također imati vanjskog „neutralnog“ evaluatora radi potvrđivanja metodologije i procjene.

Podcjenjivanje u oblikovanju sustava evaluacije može ozbiljno ugroziti uspjeh aktivnosti procjene.

PRISTUP

Analiza očekivanih rezultata i učinka može slijediti dva alternativna puta.

Interaktivni → Prikupljanje dokaza putem 1) radionice s državnim službenicima iz različitih sektora i ureda, ili 2) javnog sastanka s potencijalnim vanjskim partnerima ili skupinama građana ili 3) posebne ankete usmjerene na publiku i korisnike.

Uredski → Oslanja se na postojeće iskustvo i dostupne izvore kao što su planovi i strategije usluga.

Preporučuje se prvi pristup jer ima nekoliko prednosti. Potiče veće sudjelovanje, ima šire područje primjene i otvara mogućnosti za buduću suradnju. Međutim, ovaj pristup zahtijeva više resursa, a i dalje ga treba podržati uredskim pristupom.

UKUPNI TROŠKOVI

Aktivnosti evaluacije općenito predstavljaju dodatni trošak za instituciju jer su često zahtjevne u smislu upravljanja projektima i zato što zahtijevaju vještine koje javne ustanove često nemaju. Moguće partnerstvo sa sveučilištima ili drugim istraživačkim centrima moglo bi institucijama pružiti stručne vještine i smanjiti troškove za procjenu očekivanih rezultata i učinaka.

Troškovi uvelike ovise o tome koliko se lako i pomoću kojih alata podaci mogu prikupiti i analizirati.

Anketiranje putem upitnika nije skupo, dok su analiza procjene učinka ili kvalitativno istraživanje (tj. procjena socio-kulturnih učinaka na određenom području) obično skuplje opcije koje zahtijevaju uključivanje kvalificiranih istraživača.

Izvor: Projekt u sklopu programa Obzor 2020. *ROCK: Regeneration and Optimization of Cultural heritage in creative and Knowledge cities* <https://rockproject.eu/about> Slika preuzeta iz dokumenta: *A Report (D3.2) on governance toolkits and financial schemes for implementation of CH-led regeneration projects* <https://rockproject.eu/documents-list>

2. Višedimenzionalni pristup učinku u kulturnoj baštini

Na mnoge se napuštene ili nedovoljno iskorištene lokalitete kulturne baštine danas gleda kao na financijskih i prostorni „trošak“, a valjalo bi ih vrednovati kao resurs: danas se kulturna baština smatra važnim pokretačem gospodarskog razvoja i društvene kohezije. Kulturna baština može se koristiti za podupiranje održivog turizma i za uspostavu kulturnih i kreativnih industrija, što može doprinijeti povećanju lokalnog zapošljavanja, društvene uključenosti i kvalitete života.

Osim kulturne politike, kulturna baština trenutno je integrirana u nekoliko politika i programa koji se bave regionalnim razvojem, kohezijom, poljoprivredom, okolišem, energijom i klimatskim promjenama, obrazovanjem, istraživanjem i inovacijama na nacionalnoj i europskoj razini.

Svjetska banka je 2012. godine objavila knjigu o ekonomiji kulturne baštine³ u kojoj su glavni zaključci bili sljedeći:

- Baština je kulturni kapital kao što je okoliš prirodni kapital: nekoliko metoda vrednovanja pokazuje da se ulaganjem u baštinu ostvaruje pozitivan povrat.
- Uravnoteženom kombinacijom propisa i poticaja mogu se poboljšati javne i privatne vrijednosti baštine. Oni doprinose urbanoj životnosti, privlačenju talenta i omogućavanju povoljnog okruženja za stvaranje radnih mjesta, povećavajući time regionalnu konkurentnost.
- Ulaganje u baštinu ima distribucijske učinke. Osim toga, razvija turizam, radno intenzivnu industriju koja pruža razmjerno više mogućnosti prihoda za niskokvalificirane radnike i siromašne.
- Postoji niz uspješnih modela sa sve većom integracijom javnog i privatnog financiranja (javno-privatna partnerstva, fondovi za urbani razvoj, investicijski fondovi itd.)⁴.

³„The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development“ <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/12286>

⁴Pristup „financiranja s učinkom“ sve više dobiva na važnosti. U području kulturne baštine socijalno financiranje bi također moglo imati stratešku ulogu u stvaranju vrijednih partnerstava između javnih i privatnih tijela, pronalaženju financiranja i provedbi inovativnijih projekata sposobnih za ostvarivanje transverzalnih rezultata koji doprinose poboljšanju socijalnih i/ili okolišnih uvjeta u području u kojem se provode. Obveznice s društvenim učinkom ili ugovore s plaćanjem po učinku u nekim bi se slučajevima moglo primijeniti i izvan socijalne domene, pa tako i na kulturno područje. Slično socijalnim ciljevima, i kulturni ciljevi mogu biti pokretačka snaga za sklapanje takvih ugovora. Na primjer, obveznica može pridonijeti razvoju povijesnog lokaliteta ili provedbi tradicionalnog kulturnog događanja za koji se može postići snažan interes. Stoga se za promicanje lokalnih kulturnih aktivnosti očekuje mogućnost stvaranja nove vrste obveznica, koje bi se mogle zvati obveznice s kulturnim učinkom.

Europska unija prepoznaje kulturnu baštinu kao „*strateški resurs za povećanje održivosti Europe*“, a dostupnost kvantitativnih i kvalitativnih dokaza o njezinim koristima i učincima dodatno će učvrstiti status kulturne baštine u Europi.

Europski parlament pozvao je Komisiju da „*u smjernice koje uređuju sljedeću generaciju strukturnih fondova za kulturnu baštinu uključi obvezni sustav kontrole kvalitete*“, kako bi se pokazali pozitivni ishodi intervencija i učinkovitost aktivnosti potpore EU-a.

Na temelju pregleda međunarodne literature koja se bavi učinkom nepokretne baštine, provedene u okviru projekta suradnje *Cultural Heritage Counts for Europe - CHCFE*, istaknuto je da projekti kulturne baštine mogu utjecati na četiri domene održivog razvoja (tzv. „*cjelovit pristup s četiri stupa*“): kulturnu, socijalnu, ekonomsku i okolišnu⁵. One su također podijeljene u poddomene, kao što je prikazano na sljedećoj slici.

⁵To je vrlo dobro istaknuto u suradničkom projektu Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE) u okviru kojeg je provedena opsežna analiza velikog broja značajnih studija koje se bave učinkom kulturne baštine. Rezultati analize opisani su u opsežnom izvješću od gotovo 300 stranica u kojem se ističu višestruke koristi kulturne baštine za europsko gospodarstvo, društvo, kulturu i okoliš te daju političke preporuke o tome kako iskoristiti puni potencijal baštine. Vidjeti: <http://blogs.enactc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>

Izvor: Izvješće o projektu Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE) - Različite poddomene utvrđene u prikupljenim studijama prikazane u dijagramu cjelovitog pristupa s četiri domene.

Ta četiri aspekta tradicionalno su se razmatrala odvojeno (s tim da su ekonomske studije najučestalije, a studije utjecaja na okoliš još uvijek su relativno nedovoljno zastupljene), dok su u osnovi međusobno povezani te bi se njima trebalo baviti povezano kako bi se dokazao potencijal kulturne baštine kao ključnog pokretača održivog razvoja u opsežnom rasponu područja politika.

U okviru projekta Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE) utvrđen je velik broj značajnih studija koje se bave učinkom kulturne baštine, ali samo je manji

dio (6 %) analiziranih studija slučaja pokazao da primjenjuje „cjeloviti“ pristup koji pokriva sve četiri domene.⁶

Usvajanje ovakve vrste cjelovitog pristupa, istovremeno uzimajući u obzir doprinos svakoj od ove četiri domene, bit će presudno za vrednovanje učinka kulturne baštine i za potporu provedbi „integriranog pristupa baštini na razini javne politike“ u Europskoj uniji kako bi se zajamčilo da se u praksi ostvare višestruke koristi kulturne baštine. Potrebno je razmotriti i integraciju višestrukih i različitih politika: osim intervencija u kontekstu kulturne baštine, koordinacija s politikama kojima se rješavaju društvene potrebe, promicanje kulturnih događanja i inicijativa, podrška komercijalnim aktivnostima i pokretanju novih poduzeća, pružanje usluga od općeg interesa kao što su javni prijevoz itd. također može imati snažan pozitivan učinak na uspjeh iste inicijative, čime se povećava ukupna korist šireg obnovljenog područja.

Prema tome, kulturna baština predstavlja kulturnu, društvenu, okolišnu i ekonomsku kapitalnu vrijednost. U sklopu ovog novonastalog okvira, procjena učinka i pokazatelji mjerenja teme su o kojima se raspravlja na međunarodnoj razini s ciljem definiranja standardiziranih metodologija.

2.1. Vrednovanje kulturne baštine

Projekt Cultural Heritage Counts for Europe - CHCfE pruža pregled trenutačno dostupnih podataka unutar država članica EU-a o dalekosežnim učincima kulturne baštine na gospodarstvo, društvo, kulturu i okoliš. Prikuplja reference i sažima brojne studije s relevantnim podacima i primjerima koji ne pokazuju samo pozitivne učinke koje stvara kulturna baština, već, u nekim slučajevima, i njene negativne učinke.

10 glavnih zaključaka u sklopu projekta CHCfE sažeto je u nastavku⁷:

1. Kulturna baština ključan je element koji doprinosi privlačnosti Europe, njezinih regija, gradova i ruralnih područja kad su posrijedi unutarnja ulaganja privatnog sektora, razvijanje kulturnih i kreativnih četvrti i privlačenje talenta

⁶Istraživački rezultati u sklopu projekta Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE) podijeljeni su na tri razine analize: makro, mezo i mikro. „Na makro razini izvješća (oko 140 pregledanih studija) uspostavljen je teorijski okvir koji omogućuje razumijevanje podataka unutar šire globalne perspektive. Ta razina stoga obuhvaća pregled teorijske literature o (kvalitativnim i kvantitativnim) učincima i pokazateljima kulturne baštine koji se koriste za mjerenje tih učinaka u Europi i u ostatku svijeta. Mezo razina podrazumijeva analizu istraživanja provedenih u cijeloj Europskoj uniji (s daljnjom analizom 221 studije) koja prikazuje opsežne učinke kulturne baštine na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Konačno, istraživanje je dovršeno na mikro razini sa studijama slučaja koje pružaju stvarne dokaze učinka baštine u jednoj ili više od četiri domene: ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj i okolišnoj. Studije slučaja uključuju reprezentativni uzorak projekata koji su dobili Nagradu Europske baštine/nagradu Europa Nostra.“

⁷ Preuzeto iz „The Cultural Heritage Counts for Europe Report“ EXECUTIVE SUMMARY - http://blogs.enactc.org/culturalheritagecountsforeurope//wp-content/uploads/2015/06/CHCFE_REPORT_ExecutiveSummary_v2.pdf

i poduzeća čije poslovanje nije vezano za određeno područje čime se jača regionalna i nacionalna konkurentnost kako unutar Europe tako i na svjetskoj razini.

2. Kulturna baština temelj je jedinstvenog identiteta europskih zemalja i regija koji omogućava stvaranje uvjerljivih mogućnosti pripovijedanja kao osnove za učinkovite marketinške strategije usmjerene na razvoj kulturnog turizma i privlačenje investicija.

3. Kulturna baština značajan je tvorac radnih mjesta u cijeloj Europi koji obuhvaća opsežan raspon radnih mjesta i razina vještina: od izgradnje, popravka i održavanja povezanih s očuvanjem preko kulturnog turizma, do malih i srednjih poduzeća i novoosnovanih poduzeća, često u kreativnim industrijama.

4. Kulturna baština važan je izvor kreativnosti i inovacija jer potiče stvaranje novih ideja i pronalazak rješenja za probleme te stvaranje inovativnih usluga, od digitalizacije kulturne baštine do korištenja najsuvremenijih tehnologija virtualne stvarnosti, s ciljem tumačenja povijesnih okruženja i građevina i osiguravanja njihove dostupnosti građanima i posjetiteljima.

5. Kulturna baština osigurava dobar povrat ulaganja, a ujedno je značajan generator poreznih prihoda za tijela javne vlasti, kako od gospodarskih aktivnosti područja povezanih s baštinom, tako i neizravno od prelijevanja iz projekata usmjerenih na baštinu koji vode do daljnjih ulaganja.

6. Kulturna baština katalizator je održive regeneracije potaknute baštinom.

7. Kulturna baština dio je rješenja za izazove povezane s klimatskim promjenama u Europi, primjerice uvođenjem energetski učinkovitih sustava u povijesni građevinski fond u sklopu zaštite i revitalizacije.

8. Kulturna baština pridonosi kvaliteti života, pružajući četvrtima, gradovima i regijama diljem Europe karakter i ambijent i čineći ih popularnim mjestima za život, rad i posjećivanje, privlačeći pritom stanovnike, turiste i predstavnike kreativnog sektora.

9. Kulturna baština pruža ključan poticaj obrazovanju i cjeloživotnom učenju, uključujući bolje razumijevanje povijesti, kao i osjećaj građanskog ponosa i pripadnosti, a ujedno potiče suradnju i osobni razvoj.

10. Kulturno nasljeđe kombinira mnoge od prethodno navedenih pozitivnih učinaka za izgradnju socijalnog kapitala i pomaže u ostvarivanju društvene kohezije u zajednicama diljem Europe, pružajući okvir za sudjelovanje i angažman, kao i poticanje integracije.

2.1.1. Strateške preporuke

Na temelju dokaza prikupljenih analizom, konzorcij CHCFE predstavio je sljedećih 5 strateških preporuka:

1) U okviru inicijativa EU-a o kulturnoj statistici, EU institucije i države članice trebale bi **podržati donošenje politika utemeljenih na dokazima**.

- ➔ pridržavati se i promicati cjelovit pristup prikupljanju, upravljanju i tumačenju kvantitativnih i kvalitativnih podataka koji mogu prikazati učinak baštine na europsko gospodarstvo, društvo, kulturu i okoliš;
- ➔ iskoristiti okvir predviđen ovim projektom za utvrđivanje, definiranje i kategorizaciju pokazatelja učinka baštine;
- ➔ podržati primjerenu obuku stručnjaka odgovornih za provođenje procjena učinka baštine i izrađivanje statistika o kulturnoj baštini.

2) EU institucije trebale bi imati aktivnu ulogu u osiguravanju **mjerenja učinka kulturne baštine** na sustavniji i cjelovitiji način.

- ➔ prepoznavanje i širenje dobre prakse;
- ➔ uvođenje zahtjeva za projekte koji su primatelji EU sredstava za provođenje cjelovite procjene učinka, mjerenjem kratkoročnih i dugoročnih učinaka.

3) **Praćenje trendova** - „Europska komisija trebala bi aktivno pridonijeti praćenju trendova povezanih s kulturnom baštinom tijekom duljeg vremenskog razdoblja s ciljem informiranja donositelja politika na svim razinama. Svi budući mehanizmi praćenja (po mogućnosti u obliku opservatorija) trebali bi prikupljati i širiti studije provedene u različitim državama članicama EU-a. Također bi trebali sastaviti i objavljevati redovita izvješća o stanju kulturne baštine, kao i o pritiscima i razinama sudjelovanja povezanim s kulturnom baštinom. Ta bi se izvješća trebala odnositi na ključne praznine u našem znanju s obzirom na temu i regiju“.

4) **Dijeljenje i širenje podataka**, budući da je kontinuirano prikupljanje i evidentiranje podataka presudno za donošenje informiranih političkih odluka.

- dokazi prikupljeni u sklopu ovog projekta trebaju biti dostupni svim zainteresiranim stranama;
- ispitivanje provedeno u sklopu ovog projekta trebalo bi ostati dostupno te bi ga se trebalo moći proširiti u smislu opsega i sadržaja;
- posebno bi trebalo poticati regionalna i lokalna tijela vlasti da iskoriste nalaze projekta kao alat za izgradnju kapaciteta i vodič dobre prakse.

5) Kako bi se maksimalno povećao međusektorski učinak kulturne baštine potrebno je posebno naglasiti pozitivan doprinos baštine regionalnom i lokalnom održivom razvoju kao strateškom resursu za „pametnan, održiv i uključiv rast“ i kao osnovi za poticanje „uključivih, inovativnih i promišljajućih društava“ u kontekstu srednjoročne revizije strukturnih fondova.

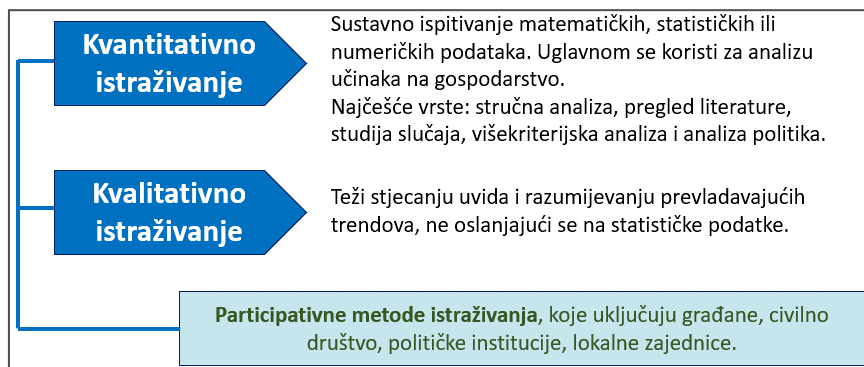
- Institucije EU-a i države članice bi na svim razinama upravljanja — nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj — trebale usvojiti i provoditi integrirani pristup baštini. Drugim riječima, trebale bi osigurati integraciju baštine:
  - uključivanjem pravila o pravilnoj skrbi, zaštiti i uporabi baštine u sve povezane politike, programe i aktivnosti,
  - podizanjem svijesti o daljnjim koristima koje prethodno ulaganje u kulturnu baštinu može donijeti cijelom nizu područja javnih politika.
- Sudioničko upravljanje potrebno je ojačati strukturiranim i sustavnim uključivanjem svih dionika i civilnog društva u razvoj strategija i politika kulturne baštine.

2.2. Uvodna razmatranja o metodama procjene

Kako bi se osiguralo da su procjene učinka visokokvalitetne i stoga korisne, važno je da se koriste najprikladnije metodologije: mogu se primijeniti i kvantitativne i kvalitativne metode, a idealno bi ih bilo kombinirati.

Pojmovi „kvalitativni“ i „kvantitativni“ odnose se na vrstu podataka dobivenih u postupku istraživanja: kvantitativnim istraživanjem podaci se dobivaju u obliku brojeva, dok kvalitativno istraživanje obično podatke predstavlja u tekstualnom obliku. Kako bi se proizvele različite vrste podataka, kvalitativna i kvantitativna istraživanja koriste različite metode, ali oba mogu koristiti participativni pristup.

Participativne metode mogu biti korisne za generiranje kvalitativnih i kvantitativnih podataka, čak i ako participativno istraživanje nastoji koristiti više kontekstualnih metoda i pružiti kvalitativne i interpretativne informacije.

U izvješću objavljenom u okviru projekta Cultural Heritage Counts for Europe - CHCfE ukratko su opisane najčešće korištene vrste metodologija u analiziranim studijama, grupirane u tri kategorije: *kvantitativnu*, *kvalitativnu neparticipativnu* i *kvalitativnu participativnu*. Unutar svake kategorije navedeno je pet metoda. Popis nije iscrpan, ali te su metode najčešće korištene u europskom diskursu.

Tablice u nastavku, preuzete iz izvješća projekta Cultural Heritage Counts for Europe (CHCfE), opisuju najčešće primijenjene metodologije u slučajevima analiziranim u sklopu projekta CHCfE.

	NAZIV	OPIS
KVANTITATIVNE METODE	ANALIZA TROŠKOVA I KORISTI	Metoda evaluacije na temelju tržišta koju koriste donositelji odluka kako bi procijenili treba li se predloženi projekt provesti. Analiza troškova i koristi provodi se kako bi se financijski i drugi troškovi projekta usporedili s njegovim potencijalnim koristima.
	HEDONISTIČKA METODA	Metoda otkrivenih preferencija koja se može koristiti za mjerenje učinka baštine na vrijednost zemljišta s obzirom na udaljenost lokaliteta. Osnovna pretpostavka ove metode je da na cijene robe na tržištu utječu njihove karakteristike. Procjena vrijednosti i cijena nekretnina temelji se na nekoliko svojstava kao što su površina, udobnost, vrijeme izgradnje, broj soba te na slobodnom i učinkovitom tržištu nekretnina.
	METODA PUTNIH TROŠKOVA	Metoda otkrivenih preferencija koja koristi razlike u putnim troškovima pojedinaca koji koriste lokalitet kulturne baštine s ciljem utvrđivanja vrijednosti lokaliteta. Pretpostavka ove metode je da putni troškovi koje ljudi snose za posjet lokaciji predstavljaju „cijenu” pristupa lokalitetu. Uz ove bi podatke, trebalo procijeniti spremnost ljudi da plate posjećivanje lokaliteta s obzirom na njihove druge putne troškove.
	METODA UVJETNE PROCJENE VRIJEDNOSTI (CVM)	Iako se izvorno koristila u kontekstu ekonomike okoliša, ova metoda sve se češće primjenjuje na kulturne resurse. Ankete se koriste za prikupljanje podataka o navedenim preferencijama koji se mogu koristiti za procjenu ekonomskih vrijednosti kulturnih resursa/projekata. Temelji se na ispitivanju uzorka pojedinaca o tome koliko bi bili spremni platiti za marginalnu promjenu u ponudi javnog dobra (spremnost za plaćanje - WTP).
	MODELIRANJE ODABIRA	Slično CVM-u, temelji se na navedenim preferencijama: traži od ispitanika da rangiraju alternative, umjesto da samo biraju između njih (A ispred B; B ispred A, B u odnosu na C) kako bi se prikazao položaj predmeta (A, B i C) na nekoj relevantnoj latentnoj strukturi ljestvice.

	NAZIV	OPIS
KVALITATIVNE METODE NEPARTICIPATIVNE	STRUČNA ANALIZA	Metoda koja se oslanja na znanje i iskustvo stručnjaka u određenom području stečeno, primjerice, provođenjem stručnih razgovora.
	PREGLED PRIMARNE/ SEKUNDARNE LITERATURE	Prikupljanje povijesnih dokumenata i pregled relevantnih arhiva, novina i časopisa (primarne literature) ili knjiga i dnevnika (sekundarne literature).
	STUDIJE SLUČAJA	Metoda koja se sastoji od pružanja opisnih primjera radi širenja informacija o rezultatima istraživanja.
	VIŠEKRITERIJSKA ANALIZA	Metoda evaluacije koja se ne bavi troškovima, već uzima u obzir višestruke dimenzije problema odluke. Učinci projekta rješavaju se u vlastitim dimenzijama, a postupak ponderiranja koristi se za međusobnu usporedbu ili procjenu različitih učinaka projekta.
	ANALIZA POLITIKA	Određivanje koja će od različitih alternativnih politika najvjerojatnije postići određeni skup ciljeva s obzirom na odnos između politika i ciljeva.

	NAZIV	OPIS
KVALITATIVNE METODE PARTICIPATIVNE	REAP (Read, Encode, Annotate and Ponder)	Metoda koja se koristi za ispitivanje i opisivanje odnosa između lokalnih zajednica i zelenih površina, a koja se može primijeniti i u slučaju međusobne povezanosti zajednica i lokaliteta baštine. U sklopu metode REAP odabiru se brojne metode za izradu skupa podataka koji se mogu triangulirati kako bi se dobila sveobuhvatna analiza lokaliteta.
	PARTICIPATIVNO KARTIRANJE	Kartografska praksa koja se koristi za ispitivanje odnosa između ljudi i krajolika, a koristi skiciranje, participativno 3D modeliranje, GPS i GIS.
	KULTURNO MAPIRANJE	Kartografska praksa koja se koristi za dokumentiranje lokalnih kulturnih materijalnih i nematerijalnih resursa.
	UTEMELJENA TEORIJA	Induktivna metoda koja otkriva informacije o procesima vrednovanja kulture na temelju intervjua i primjedbi sudionika.
	ETNOGRAFIJA	Metoda koja koristi intervjue i primjedbe sudionika kako bi otkrila podatke o kulturnim vrijednostima povezanim s baštinom.

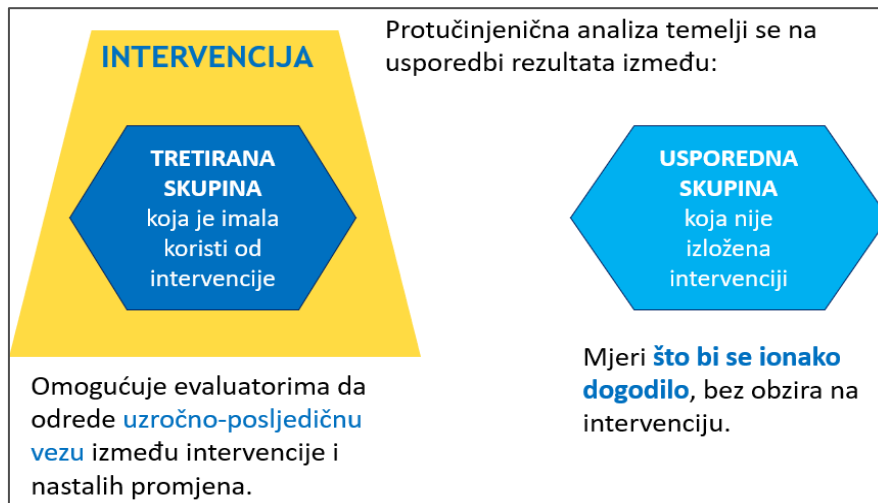
Postoje dvije opsežne kategorije metoda procjene učinka:

- **Evaluacija zasnovana na teoriji** (koja slijedi svaki korak intervencijske logike kojom se utvrđuju mehanizmi promjene, odgovarajući na to zašto i kako intervencija djeluje). Ovaj pristup uglavnom daje kvalitativnu procjenu učinka.
- **Protučinjenična evaluacija učinka** (koja koristi kontrolne ili usporedne skupine).

Protučinjenična evaluacija i evaluacija učinka zasnovana na teoriji trebale bi se nadopunjavati.

Metode protučinjenične evaluacije učinka mogu se koristiti za prikupljanje dokaza i utvrđivanje ostvarenih ciljeva i, u konačnici, učinkovito korištenih resursa.

Protučinjenična evaluacija učinka je metoda usporedbe u sklopu koje se uspoređuju ishodi od interesa skupine koja je imala koristi od intervencije („tretirana skupina“) sa skupinom koja je u svakom pogledu slična tretiranoj skupini („kontrolna/usporedna skupina“), s tim da potonja nije bila izložena intervenciji. Usporedna skupina koristi se za prikupljanje podataka o tome „što bi se dogodilo članovima koji su podvrgnuti intervenciji da joj nisu bili izloženi“, tzv. protučinjenični slučaj.

2.3. O pokazateljima

Procjena učinka podrazumijeva identifikaciju pokazatelja učinka: nakon što se definira hipoteza o uzročnoj atribuciji (uzrok-posljedice), potrebno je utvrditi skup pokazatelja i naknadno ga provjeriti kako bi se dobio kvantitativni/kvalitativni prikaz onoga što je primijećeno. Svaki pokazatelj odnosit će se na specifičnu značajku/aspekt na ljestvici s gornjom i donjom granicom. To će predstavljati osnovu za prikupljanje podataka.

IZRADA POKAZATELJA

Prilikom izrade pokazatelja, od ključne je važnosti da institucije pažljivo razmisle o tome što procijeniti (je li ta varijabla od središnje važnosti za procjenu) i je li ta varijabla zapravo mjerljiva.

SREDIŠNJOST

Pokazatelji moraju biti u stanju usredotočiti se na ključne elemente procesa u smislu rezultata/ishoda/učinaka od posebne važnosti (tj. sudjelovanje određene publike na događanjima koja se odvijaju unutar obnovljene zgrade ili lokaliteta).

ODREĐIVANJE NOVIH POKAZATELJA

Prije no što se uključe u mjerenja koja dosad nisu provodile, institucije bi trebale provjeriti jesu li se takvi podaci dobiveni (ili izvađeni) iz postojećih skupova podataka različitih ustanova (poput sveučilišta). Osim toga, trebale bi provjeriti mogu li se takvi podaci doista prikupiti i razraditi (primjerice u slučaju privremenih kulturnih događanja kada bi moglo biti teško prikupiti dovoljno informacija zbog kratkog vremenskog razdoblja dostupnog za provođenje intervjua).

UPRAVLJANJE MJERENJEM

U smislu ograničavanja troškova, teže je upravljati novouvedenim pokazateljima nego pokazateljima koje su ranije koristile institucije ili njihovi partneri. Istodobno, javne bi institucije mogle biti zainteresirane za informacije koje su prikupile druge lokalne organizacije (npr. policija, urbana središta itd.), nacionalna regulatorna ili druga sektorska tijela koja bi na zahtjev mogla podijeliti takve informacije.

Izvor: Projekt u sklopu programa Obzor 2020. ROCK⁸ - A Report (D3.2) on governance toolkits and financial schemes for implementation of CH-led regeneration projects <https://rockproject.eu/documents-list>

Još uvijek nedostaje zajednička i standardizirana metodologija za dobivanje empirijskih dokaza o višedimenzionalnim učincima očuvanja/regeneracije kulturne baštine i njihovom doprinosu održivom razvoju. UNESCO i ICOMOS (Međunarodno vijeće za spomenike i lokalitete) prepoznali su potrebu za utvrđivanjem niza pokazatelja i odgovarajućih alata za evaluaciju koji će omogućiti procjenu i praćenje doprinosa koji kulturna baština može ostvariti u postizanju ciljeva održivog razvoja.

Takvi su pokazatelji potrebni za provjeru i kvantificiranje višedimenzionalnih koristi koje proizlaze iz inicijativa za očuvanje/regeneraciju kulturne baštine te za omogućavanje replikacije i povećanja uspješnih praksi. Odgovarajući pokazatelji nužni su i za procjenu ekonomske vrijednosti kulturne baštine, što podrazumijeva pretvaranje njezinih „nematerijalnih“ vrijednosti u financijske i monetarne kako bi se izmjerila i dokazala dosljednost ekonomske vrijednosti i ciljeva održivog razvoja.

Iako se baštinu više ne doživljava samo kao stvar prošlosti, već i kao resurs budućnosti, potrebno je napraviti novi korak u pristupu: potrebno je razviti nove odgovarajuće načine korištenja kulturne baštine za društveno-ekonomski razvoj

⁸ Regeneration and Optimization of Cultural heritage in creative and Knowledge cities <https://rockproject.eu/about>

i tražiti odgovarajuće metode za mjerenje doprinosa kojima kulturna baština može utjecati na razvoj.

2.3.1. Primjer: 177 pokazatelja izvedenih iz 40 studija slučaja

NAPOMENA: Sve informacije iznesene u ovom odlomku preuzete su iz članka Francesce Nocce, „*The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool*“, objavljenog pod licencom Creative Commons u MDPI-ovim znanstvenim časopisima s otvorenim pristupom - Sustainability 2017, 9 (10), 1882. Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/9/10/1882/pdf-vor>

Cjelovit popis od 177 pokazatelja izvedenih iz analize 40 slučaja dostupan je u izvornom dokumentu.

U 2017. godini izvedena je kritična analiza 40 studija slučaja kako bi se izdvojio niz pokazatelja koji će se koristiti za procjenu višedimenzionalnih koristi očuvanja/regeneracije kulturne baštine. Cilj analize također je bio odrediti u kojoj je mjeri primijenjen višedimenzionalni pristup u procijenjenim slučajevima.

Utvrđeno je sljedećih devet kategorija učinka koje su uvrštene u sveobuhvatnu matricu za procjenu učinka: 1. turizam i rekreacija; 2. kreativne, kulturne i inovativne aktivnosti; 3. tipična lokalna proizvodnja; 4. okoliš i prirodni kapital; 5. društveni kapital/kohezija i uključenost; 6. nekretnine; 7. financijski povrat; 8. kulturna vrijednost imovine/krajolika; 9. dobrobit.

Svaka kategorija sastoji se od potkategorija pokazatelja. U sklopu ove analize utvrđeno je 177 pokazatelja.

Analiza pokazuje da još uvijek nedostaje višedimenzionalni pristup te ukazuje na nedostatak ravnoteže između različitih dimenzija učinka: najčešće se govori o ekonomskoj komponenti, a društvene i okolišne dimenzije često se izostavljaju. Učinci koji se uglavnom uzimaju u obzir odnose se na turizam i nekretnine, ali vrsta turizma koja se pojavljuje u analiziranim slučajevima je tzv. „linearni turizam“, dok se „kružni turizam“, koji može proizvesti pozitivne kratkoročne i dugoročne učinke, nažalost ne pojavljuje.

Kao što i sama autorica naglašava, glavno ograničenje u skladu s gore navedenom matricom predstavlja nedostatak odgovarajućeg skupa pokazatelja koji bi omogućio razmatranje svih višedimenzionalnih učinaka koji dosad nisu bili obuhvaćeni evaluacijama projekata/programa.

Zaključno, „*neophodni su alati za procjenu doprinosa kulturne baštine u postizanju održivog razvoja (uzimajući u obzir višedimenzionalne koristi koje može proizvesti) i utvrđivanje novog učinkovitog modela održivog upravljanja kulturnom baštinom.* Buduća će istraživanja stoga biti povezana s razvojem alata za procjenu uloge kulturne baštine (i kulturnog turizma) u rješavanju izazova klimatskih promjena i odnosa između kulturne baštine, dobrobiti i kategorija društvene kohezije. Pokazatelji i metode evaluacije još uvijek

predstavljaju prazninu u znanju pa samim time i mogućnost za eksperimentiranje“.

Kategorije učinka	Kategorije pokazatelja	Broj pokazatelja
1. Turizam i rekreacija	Turistička potražnja	56
	Turistička ponuda	
	Ekonomska vitalnost	
	Ekonomski učinak na lokalno bogatstvo	
2. Kreativne, kulturne i inovativne aktivnosti	Kulturna potražnja	28
	Kulturna ponuda	
	Ekonomska vitalnost	
	Ekonomski učinak na lokalno bogatstvo	
	Zapošljavanje u kulturnim djelatnostima	
3. Tipična lokalna proizvodnja	Kreativna poduzeća	7
	Lokalna proizvodnja	
	Zapošljavanje u lokalnoj proizvodnji	
4. Okoliš i prirodni kapital	Očuvanje okoliša	3
	Količina zelenih površina i objekata	
5. Društveni kapital/kohezija i uključenost	Društvena kohezija	28
	Inicijative ekonomije dijeljenja/suradnje	
	Zaposlenost	
	Društvena uključenost	
6. Nekretnine	Vrijednost nekretnina	25
	Ponuda nekretnina (broj stambenih i poslovnih prostora itd.)	
	Razvoj nekretnina	
7. Financijski povrat	Javni financijski povrat	9
8. Kulturna vrijednost imovine/krajolika (broj dobro/loše očuvanih građevina)	Stanje očuvanosti baštine/krajolika	14
9. Dobrobit	Sigurnost	7
	Kvaliteta usluga	
	Kvaliteta stanovanja	
	Zdravlje	

Preuzeto iz informacija sadržanih u članku Francesce Nocce, „The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool“

2.3.2. Primjer: višedimenzionalni europski pokazatelji

NAPOMENA: Svi podaci navedeni u ovom odlomku preuzeti su iz izvješća o suradničkom projektu Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE), objavljenom 2015. godine.

Dokument je dostupan na:

<http://blogs.enactc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>

U okviru projekta Cultural Heritage Counts for Europe (CHCFE) utvrđen je velik broj značajnih studija koje se bave učinkom kulturne baštine. Izvješće koje je objavljeno u sklopu projekta sastoji se od nekoliko razina rezultata istraživanja koji odražavaju različite vrste dokumentacije i dostupnih dokaza: od pregleda međunarodne teorijske literature o (kvalitativnim i kvantitativnim) učincima i pokazateljima kulturne baštine, evidencije i analize studija o učinku kulturne baštine u zemljama članicama EU-a do procjene stvarnih studija slučaja i najboljih praksi.

U okviru te opsežne analize, projekt je ukazao na neke strukturirane primjere pokazatelja učinka u skladu s takozvanim „pristupom četiri stupa“.

Rezultati analize pokazuju da baština ima pozitivne učinke na sva četiri područja – gospodarstvo, društvo, kulturu i okoliš, bez obzira na vrstu baštine (npr. pojedinačne lokalitete u rubnim područjima ili širok povijesni kompleks u gradskim središtima) ili zemljopisni položaj (zapadna ili središnja Europa, središnja ili provincijska lokacija).

Pregled literature omogućio je izrađivanje popisa potencijalnih domena i poddomena učinka i vrijednosti koje su povezane s kulturnom baštinom i proizlaze iz kulturne baštine.

Projekt CHCFE objedinio je i raspodijelio poddomene i vrijednosti u četiri glavne domene (stupa) održivog razvoja. Ta je aktivnost ukazala na znatna preklapanja između mnoštva poddomena pa su se tako neke morale svrstati u više domena.

EKONOMSKA

DRUŠTVENA

KULTURNA

OKOLIŠNA

Tablica na sljedećoj stranici prikazuje taj višedimenzionalni pristup. Tablica je podijeljena na četiri domene u koje su uvrštene sve poddomene koje su autori izvješća identificirali tijekom analize literature.

Ovaj bi referentni teorijski model trebalo prilagoditi u svakom kontekstu jer na baštinu u velikoj mjeri utječe njezin dinamični kontekst. Autori ističu činjenicu da „*područje primjene i razina učinka kulturne baštine međusobno ovise o kontekstu, dionicima i samoj prirodi tijela koje upravlja određenim lokalitetom*“.

baštine (koje je odgovorno za upravljanje i donošenje odluka), kao i o samom razlogu zašto je lokalitet proglašen kulturnom baštinom.“

Pri procjeni učinka kulturne baštine važno je uzeti u obzir sljedeća četiri elementa:

1. Koja je svrha i misija te koji su ciljevi lokaliteta kulturne baštine.
2. Tko su dionici i koji je njihov interes, kao i njihov utjecaj na lokalitet.
3. Koje su ključne karakteristike organizacije koja vodi lokalitet (npr. način donošenja odluka, kakva je upravljačka strategija itd.).
4. Kakav je makro- i mikroekonomski kontekst.

	EKONOMSKA	DRUŠTVENA	KULTURNA	OKOLIŠNA
Stvaranje imidža i simbola			X	
Vizualna atraktivnost			X	
Arhitektonski jezik			X	
Kreativnost i inovativnost			X	
Osjećaj pripadnosti		X	X	X
Kulturni krajolik			X	X
Smanjenje širenja gradskih područja				X
Očuvanje utjelovljene energije				X
Produljenje životnog ciklusa				X
Obrazovanje	X	X	X	
Vještine	X	X	X	
Znanje	X	X	X	
Stvaranje identiteta		X	X	
Regionalna atraktivnost	X		X	X
Društvena kohezija		X		
Sudjelovanje zajednice		X		
Kontinuitet društvenog života		X		
Brendiranje mjesta	X	X		
Tržište rada	X	X		
Regionalna konkurentnost	X	X		X
Tržište nekretnina	X			
Bruto dodana vrijednost	X			
Povrat ulaganja	X			
Porezni prihod	X			
Upravljanje stambenim fondom	X			X

Potencijalna područja učinka kulturne baštine. Izvor: Izvješće projekta CHCFE.

Prema izvješću projekta CHCfE, sljedeći prikaz grupira u devet poddomena najučestalije učinke kulturne baštine utvrđene na europskoj razini u procijenjenim slučajevima (i način na koji im se pristupilo).

Potrebno je u obzir uzeti činjenicu da učinci kulturne baštine mogu biti i negativni: to su takozvani nepovoljni učinci. Obično je procjena učinka usmjerena na analizu načina na koji sredstva uložena u projekt kulturne baštine stvaraju koristi. Ipak, rijetko se u obzir uzimaju alternativne namjene tog proračuna, koje bi potencijalno mogle donijeti više koristi ako se usmjere na nešto drugo. Prema tome, iako lokaliteti kulturne baštine mogu ljudima ponuditi prostor koji se može koristiti za različite potrebe i povećati stabilnost, s druge strane, neizravno, također mogu potaknuti proces gentrifikacije. Iako kulturna baština može pridonijeti povećanju društvene uključenosti, ponekad može uzrokovati i isključenost. Nadalje, neki negativni učinci mogu nastati i zbog načina korištenja kulturne baštine pa tako, primjerice, porast turizma može dovesti do povećanja prometa, onečišćenja itd.

PODDOMENA	IZVOR DOKAZA	POZITIVNI UČINCI	NEPOVOLJNI UČINCI
PRIVLAČNOST REGIJE I KONKURENTSKA PREDNOST	<ul style="list-style-type: none"> prostorna korelacija između općina, uravnoteženi modeli za razvrstavanje analiza prostornih efekata prelijevanja spremnost na plaćanje za život u blizini povijesnih gradskih središta makroekonomska analiza klastera 	<ul style="list-style-type: none"> doprinos atmosferi četvrti, privlačenje stanovnika (građana, kućanstava, kreativnih klasa, zaposlenika itd.) stvaranje uvjerljivih mogućnosti pripovijedanja u marketinške svrhe značajke zgrada kulturne baštine privlačne za ulaganja (prestižni ili cjenovno pristupačni prostor) životnost gradske jezgre i područja privlačnih ključnom osoblju tvrtke 	<ul style="list-style-type: none"> gentrifikacija zagušenost kao posljedica turizma društvena isključenost određenih društvenih skupina
POVRAT ULAGANJA, POREZNI PRIHOD I BDV/BDP	<ul style="list-style-type: none"> analiza javnih ulaganja analiza troškova i koristi višekriterijska analiza ponderacijski faktor učinka 	<ul style="list-style-type: none"> generator poreznih prihoda za tijela javne vlasti, kako od gospodarskih aktivnosti područja povezanih s baštinom, tako i od neizravnih aktivnosti prelijevanja iz projekata usmjerenih na baštinu koji vode do daljnjih ulaganja evidencija o dobrom povratu ulaganja 	<ul style="list-style-type: none"> slab <u>održivi razvoj</u> kada se <u>razmatra isključivo ekonomski kapital</u>
TRŽIŠTE RADA	<ul style="list-style-type: none"> kvantitativna analiza podataka statistička analiza (ne)izravnih stopa zaposlenosti povezanih s područjem kulturne baštine 	<ul style="list-style-type: none"> radna mjesta stvorena tijekom provedbe projekata usmjerenih na baštinu i održavanje baštine značajno neizravno i inducirano stvaranje radnih mjesta — do 26,7 induciranih radnih mjesta prema svakom radnom mjestu u području kulturne baštine visoko radno intenzivan sektor prelijevanje društvenih usluga stvara potražnju za specijaliziranom radnom snagom i mogućnosti za usavršavanje 	<ul style="list-style-type: none"> broj nedovoljno obrazovanih ili obučeni radnika broj radnih mjesta samo sezonskog ili honorarnog karaktera

PODDOMENA	IZVOR DOKAZA	POZITIVNI UČINCI	NEPOVOLJNI UČINCI
STVARANJE IDENTITETA	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitativni podaci na temelju intervjua i upitnika • stručna analiza • brza etnografska procjena • participativno kartiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • stvaranje nematerijalne vrijednosti: "genius loci" ili atmosfera i ambijent • simbolička vrijednost • atraktivnost 	<ul style="list-style-type: none"> • društvena isključenost • nacionalističko iskorištavanje
OKOLIŠNA ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza životnog ciklusa (LCA) • Trošak životnog vijeka (LCC) • statističke analize smanjenja stambenog fonda • usporedna analiza trenutnog stanja stambenog fonda i obnove • podaci (na temelju karakteristika, kvalitete i razvoja stambenog fonda) • analiza procesa donošenja odluka u vezi zamjene stana ili produženja vijeka trajanja 	<ul style="list-style-type: none"> • očuvanje utjelovljene energije, smanjenje odljeva (rušenje i ponovna izgradnja) u izgrađenom okolišu • smanjenje širenja gradskih područja • produljenje fizičkog vijeka trajanja zgrada i dijelova zgrade • potpora izbjegavanju stvaranja otpada • održivo upravljanje stambenim fondom 	<ul style="list-style-type: none"> • velika potrošnja energije u slučaju nepravilne ugradnje

PODDOMENA	IZVOR DOKAZA	POZITIVNI UČINCI	NEPOVOLJNI UČINCI
GRADITELJSKA BAŠTINA I TRŽIŠTE NEKRETNINA	<ul style="list-style-type: none"> • kvantitativni podaci temeljeni na hedonističkoj metodi i metodi uvjetne procjene vrijednosti • komparativno istraživanje usmjereno na građevine koje su zaštićeni spomenici i nekretnine koje nisu • korelacija između cijena nekretnina i udaljenosti od lokaliteta od povijesnog značaja 	<ul style="list-style-type: none"> • velika potražnja za nekretninama u povijesnoj četvrti • prisutnost nepokretne baštine povećava cijene nekretnina • privatni i javni vlasnici dobivaju poticaje u obliku subvencija ili smanjenje poreza za očuvanje 	<ul style="list-style-type: none"> • građevine sa svojstvom kulturne baštine često podliježu dodatnim propisima i ograničenjima • ograničenja za vlasnike koja se odnose na slobodno korištenje i prodaju objekata kulturne baštine • lokalni rast cijena nekretnina
DRUŠTVENA KOHEZIJA I SUDJELOVANJE ZAJEDNICE	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitativna istraživanja radi prikupljanja subjektivnih informacija • ankete • narativni argumenti i intervjui 	<ul style="list-style-type: none"> • društvena uključenost, samopouzdanje i dobrobit • osjećaj vlasništva, građanski ponos • omogućuje sudjelovanje zajednice • pospješuje umrežavanje između zajednica • stvaranje uključivog okruženja 	<ul style="list-style-type: none"> • gentrifikacija • dezintegracija lokalnih zajednica • socijalna isključenost
OBRAZOVANJE, VJEŠTINE I ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> • analiza korelacije između projekata usmjerenih na baštinu i usvajanja znanja specifičnih dobnih skupina • kvalitativni podaci na temelju intervjua i upitnika • stručna analiza • brza etnografska procjena • participativno kartiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • stjecanje znanja, (umjetničkih i obrtničkih) vještina i podizanje svijesti • doprinos znanstvenom i humanističkom znanju • pružanje osnove za suradnju i katalizatora kreativnosti • promjena stavova i ponašanja u smislu osobnog razvoja 	<ul style="list-style-type: none"> • negativno iskustvo s lokalitetom baštine koje dovodi do obeshrabrivanja daljnjeg učenja
ESTETIKA MJESTA I STVARANJE IMIDŽA	<ul style="list-style-type: none"> • kvalitativni podaci na temelju intervjua i upitnika • stručna analiza • brza etnografska procjena • participativno kartiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • atraktivan izgled gradova • atraktivnost zgrada • pozitivan utjecaj na osjećaj identiteta ljudi • osnova za promotivne strategije gradova, regija i država 	<ul style="list-style-type: none"> • dezintegracija lokalnih zajednica • zagušenost kao posljedica turizma • diznifikacija • Fenomen NIMBY (Not in my backyard – Ne u mom dvorištu)

Izvor: Izvješće projekta CHCfE.

3. Izvori dodatnih informacija

Da biste saznali više o procjeni učinka kulturne baštine te pratili međunarodnu raspravu o ovoj vrlo aktualnoj temi, pozivamo Vas da pregledate sljedeće dokumente i poveznice:

- Suradnički projekt *Cultural Heritage Counts for Europe* (CHCfE), izvješće, 2015.

Dokument je dostupan na:
<http://blogs.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>

- Francesca Nocca, „*The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool*“, članak objavljen pod licencom Creative Commons u MDPI-ovim znanstvenim časopisima s otvorenim pristupom - *Sustainability* 2017, 9 (10), 1882.

Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/9/10/1882/pdf-vor>

- *Measuring and managing impact - A practical guide*, 2019., EVPA

Dostupno na: <https://evpa.eu.com/knowledge-centre/publications/measuring-and-managing-impact-a-practical-guide>

- Projekt programa Obzor 2020. *ROCK -Regeneration and optimisation of Cultural heritage in creative and Knowledge Cities*.

Glavni cilj projekta ROCK je podržati preobrazbu povijesnih gradskih središta u kreativne i održive četvrti. Prenamjena zgrada ili lokaliteta u povijesnim gradskim središtima može biti pokretač lokalne urbane regeneracije pa bi institucije stoga trebale obratiti pažnju na učinke.

Zbog složenosti procesa regeneracije teško je procijeniti rezultate i učinke povezane s provedenim intervencijama, a još je teže procijeniti stvarne posljedice mjera koje poduzimaju javne institucije. Od presudne je važnosti definirati okvir za procjenu očekivanih rezultata i učinaka. Dodatne informacije o projektu dostupne su na: <https://rockproject.eu/>

- Projekt programa Obzor 2020. *CLIC - Circular models Leveraging Investments in Cultural heritage adaptive reuse*.

Cilj je ovog transdisciplinarnog istraživačkog projekta utvrđivanje alata za evaluaciju koja će se koristiti pri testiranju, provedbi, provjeri valjanosti i dijeljenju inovativnih modela „kružnog“ financiranja, poslovanja i upravljanja za sustavnu prilagodljivu prenamjenu kulturne baštine i krajolika, prikazujući ekonomsku, socijalnu i okolišnu pogodnost u smislu dugotrajnog ekonomskog, kulturnog i okolišnog bogatstva. Dodatne informacije o projektu dostupne su na: <https://www.clicproject.eu/>

- Projekt programa Obzor 2020. *SoPHIA - Social Platform for Holistic Impact Heritage Assessment*.

Projekt promiče kolektivno promišljanje kulturnog sektora i javnih politika u Europi o procjeni učinka i kvaliteti intervencija u europskom povijesnom okruženju i kulturnoj baštini na urbanoj razini. Usmjeren je na stvaranje društvene platforme u obliku opsežne i raznolike zajednice dionika iz različitih područja i disciplina zainteresiranih za intervencije u europski povijesni okoliš i kulturnu baštinu koje rade na definiranju učinkovitog modela procjene učinka, standarda kvalitete i smjernica za buduće politike i programe. Dodatne informacije o projektu dostupne su na: <https://sophiaplatform.eu/en>